

УДК 341(477)

DOI: 10.32342/2709-6408-2020-1-1-18

О.М. ОКОПНИК,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький)*

Ю.В. ГАВРИЛЮК,

*студентка четвертого курсу факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький)*

МІЖНАРОДНА ПРАВОТВОРЧІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Правотворчість має вагоме значення для кожної країни, яка спрямовує свою діяльність на досягнення правової держави. Саме для цього державні органи наділяють повноваженнями щодо правоутворення. Правотворчість регулює суспільні відносини, які складаються між людьми. Міжнародна правотворчість – це засоби регулювання відносин між державами. Так, за допомогою прийняття Статуту Організації Об'єднаних Націй і Статуту Міжнародного Суду з 1945 р. почався активний розвиток міжнародних норм на основі принципів, що надають правовим нормам юридичної обов'язковості, а в подальшому став результатом правотворчості. У міжнародному праві правом правотворчості наділені держави, міжнародні та міжурядові організації. Вони приймають нормативно-правовий акт у вигляді договору. Таким чином, суб'єкти міжнародного права уповноваженні мати законодавчу ініціативу, що сприяє утворенню правотворчого процесу в міжнародному праві, де суб'єкти можуть створювати правову норму на основі згоди між державами або міжнародними організаціями. Такі згоди між суб'єктами міжнародного права закріплюють правила поведінки або встановлюють обов'язкові для виконання правові норми. Тому утворення та реалізація правових норм має складний механізм, від якого залежить існування правових відносин, які складаються на міжнародній арені. Сьогодні глобалізаційні процеси впливають на міжнародну правотворчість утворюючи умови для інтеграції та уніфікації правових норм у міжнародному праві, проте у зв'язку з цим з'являється ряд проблем для держав, які не мають достатнього правового рівня регулювання та реалізації нормативно-правових актів. Для України важливим є розроблення такого правотворчого процесу, який враховував би правову свідомість та культуру українського права і мав би поетапне впровадження. Отже, міжнародна правотворчість має особливе місце для врегулювання міжнародних відносин, які складаються між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Ключові слова: правоутворення, міжнародна правотворчість, суб'єкти правотворчості, глобалізаційна політика, принципи міжнародного права, інститути ЄС, міжнародні організації.

Правотворчество имеет весомое значение для каждой страны, которая направляет свою деятельность на достижение правового государства. Именно для этого государственные органы наделяются полномочиями по правообразованию. Правотворчество регулирует общественные отношения, которые складываются между людьми. Международное правотворчество – средство регулирования отношений между государствами. Так, посредством принятия Устава Организации Объединенных Наций и Устава Международного Суда с 1945 г. началось активное развитие международных норм на основе принципов, что придало правовым нормам юридическую обязательность, а в дальнейшем стало результатом правотворчества. В международном праве правом правотворчества наделены государства, международные и межправительственные организации. Они принимают нормативно-

правовий акт в виде договора. Таким образом, субъекты международного права уполномочены иметь законодательную инициативу, что способствует образованию правотворческого процесса в международном праве, где субъекты могут создавать правовую норму на основе согласия между государствами или международными организациями. Такие согласия между субъектами международного права закрепляют правила поведения или устанавливают обязательные для исполнения правовые нормы. Поэтому создание и реализация правовых норм имеет сложный механизм, от которого зависит существование правовых отношений, которые складываются на международной арене. Сегодня глобализационные процессы влияют на международное правотворчество, образуя условия для интеграции и унификации правовых норм в международном праве, однако в связи с этим появляется ряд проблем для государств, которые не имеют достаточного правового уровня регулирования и реализации нормативно-правовых актов. Для Украины важна разработка такого правотворческого процесса, который учитывал бы правовое сознание и культуру украинского права и имел бы поэтапное внедрение. Таким образом, международное правотворчество занимает особое место для урегулирования международных отношений, которые складываются между государствами и другими субъектами международного права.

Ключевые слова: правообразование, международное правотворчество, субъекты правотворчества, глобализационная политика, принципы международного права, институты ЕС, международные организации.

Постановка проблеми. Сучасні події у світі змушують державні органи приймати відповідні рішення, які потребують ретельного та професійного вивчення нормативно-правового акту. Для здійснення ефективної роботи правотворчого процесу важливим елементом є правотворчість, яка забезпечує вираження державних та суспільних інтересів. Саме від її результату залежить реалізація закріплених в нормативно-правових актах правових норм, що регулюють певні суспільні відносини. Сьогодні вагомим значення має міжнародна правотворчість, яка формує сукупність правових норм, що регулюють міжнародні відносини. Держави, міжнародні та міжурядові організації беруть активну участь у створенні норм міжнародного права. Глобалізаційні процеси мають значний вплив на створення та прийняття нормативно-правових актів, а це, у свою чергу, сприяє активному правотворчому процесу між державами.

Стан дослідження. Поняття міжнародної правотворчості приділили увагу багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, цю проблему з різних аспектів досліджували: Я. Берназюк, С. Гусаров, Ю. Лепех, О. Нігреєва, О. Чаплюк, С. Чубар, О. Роговенко, Т. Курусь, П. Гримасюк та ін. Разом із тим існує ціла низка питань, які і надалі досить гостро обговорюються в наукових джерелах.

Метою статті є визначення поняття міжнародної правотворчості та її ролі в правотворчих процесах в Україні.

Виклад основного матеріалу. Надання суб'єктам міжнародного права уповноваження мати законодавчу ініціативу сприяло утворенню правотворчого процесу в міжнародному праві, де суб'єкти можуть створювати правову норму на основі згоди між державами або міжнародними організаціями. Такі згоди між суб'єктами міжнародного права закріплюють правила поведінки або встановлюють обов'язкові для виконання правові норми. Тому утворення та реалізація правових норм має складний механізм, від якого залежить існування правових відносин, що складаються на міжнародній арені. Науковець С. Гусаров визначає правотворчість, як організаційно оформлену процедурну діяльність державних органів зі створення правових норм чи визнання правовими вже сформованих, таких, що діють у суспільстві правил поведінки. Ураховуючи державний характер правотворчої діяльності, варто розрізняти такі поняття, як «правотворчість» і більш широке та багатоаспектне поняття «правоутворення» (формування права). Процес правоутворення, як відомо, являє собою цілісний механізм, що об'єднує в собі всі форми і засоби виникнення, розвитку й зміни права. Правильне розуміння та інтерпретація на теоретичному рівні проблеми правоутворення сприяє формуванню загальних засад правотворчості, на основі яких створюються відповідні правові норми, що призводить до кінцевого результату правотворчої діяльності. Говорячи про правотворчість і правоутворення, варто відзначити, що розуміння їх сутності висвітлюється в різних літературних джерелах по-різному, залежно від того, які наукові погляди поділяє автор [3, с. 55].

Основною для розвитку міжнародних норм є принципи, які були затвердженні у Статуті Організації Об'єднаних Націй і Статуті Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. [9] та Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй [4] від 24 жовтня 1970 р. Саме на цих принципах будуються правові норми, які є результатом правотворчості. Міжнародна правотворчість має особливе місце для врегулювання міжнародних відносин, які складаються між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

На думку О. Чаплук, міжнародна правотворчість – це творча, ініціативна діяльність суб'єктів міжнародного права, спрямована на формування норм міжнародного права шляхом узгодження інтересів (позицій) зацікавлених сторін, результатом якої є прийняття міжнародного документу, що містить міжнародно-правові норми [11, с. 24]. Інша дослідниця міжнародного права О. Нігреєва визначає, що міжнародна правотворчість як будь-який правотворчий юридичний процес полягає у розробленні, зміні та відміні норм міжнародного права і має здійснюватися виключно уповноваженими суб'єктами із застосуванням певних правил та прийомів юридичної техніки [6, с. 164–166].

Дослідниця О. Оверчук акцентує, що держави, створюючи міжнародні організації, розробляючи їх статути, наділяючи їх тим чи іншим обсягом прав і обов'язків, у свою чергу, походять від цілей і завдань майбутніх організацій, тієї ролі, яку вони їм відводять у міжнародному житті. Так, наділяючи ООН найбільш широким обсягом міжнародної правосуб'єктності порівняно з іншими міжнародними організаціями, держави-засновники поклали на неї велике коло складних і відповідальних завдань і цілей у справі підтримання миру і міжнародної безпеки, політичного, економічного, культурного співробітництва та в багатьох інших галузях міжнародних відносин [7].

О. Бровко звертає увагу на те, що процес міжнародної правотворчості як діяльності, що спрямована на створення норм міжнародного права відповідними суб'єктами, має свої особливості та зазнає значних змін протягом останніх років. Такі зміни є свідченням того, що право як явище соціальної дійсності, має реагувати на виклики сьогодення, оскільки право, а особливо міжнародне право, має динамічний характер, що дозволяє йому залишатись актуальним та належним чином регулювати суспільні відносини. Окрім тих звичаєвих норм, що стосуються усіх суб'єктів міжнародного права, існують звичаєві норми, що застосовуються у певному географічному регіоні [2, с. 134].

Європейський союз (далі – ЄС) є однією із наддержавних організацій, які сприяють функціонуванню відносин між державами та іншими суб'єктами. Саме в ЄС суб'єктами законодавчого процесу є Рада ЄС, Комісія ЄС та Європарламент. Так, прийняття нормативних актів інститутами ЄС наочно доводить прояв наднаціональних рис у діяльності як інститутів ЄС, так і Європейського Союзу в цілому. Найбільш послідовно і чітко наднаціональні тенденції виявляються в питаннях побудови й функціонування єдиного ринку, економічного і валютного союзу, де ступінь делегування суверенних прав від держав-членів до Європейського Союзу є найвищим, а основним методом співпраці є комунітарний метод. Існує прямий зв'язок між правовою природою Європейського Союзу та тими процедурами прийняття рішень правового характеру, які властиві його інститутам. Найбільш чітко наднаціональні тенденції виявляються під час здійснення законодавчої функції у тих процедурах, де роль Європейського Парламенту є найбільш помітною (процедура співробітництва, процедура спільного прийняття рішень та процедура санкціонування) [12, с. 89].

М. Савенко наголошує на тому, що місце міжнародного права в національній правовій системі залежить також від членства держави в міжнародних та міждержавних об'єднаннях, правового статусу членства, а також принципів здійснення ними своєї діяльності та принципів міжнародного договору. За загальною обов'язковості рішень таких об'єднань, значний пріоритет, незважаючи на положення національних конституцій щодо їх верховенства і навіть верховенство над національними основними законами, мають рішення органів Європейського Співтовариства [8, с. 15].

Я. Берназюк підкреслює, що правовою основою участі міжнародних організацій та установ у правотворчому процесі в Україні є Конституція України, що визнає міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, частиною національного законодавства, а також відповідні міжнародні договори. Приєд-

нання України до чинного або укладення нового договору з міжнародним суб'єктом є підставою для виникнення певних міжнародних зобов'язань, виконання яких часто потребує від держави розроблення та прийняття національних законодавчих актів, проведення реформ тощо. Тому участь міжнародних організацій у правотворчому процесі передусім спрямована на забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань. Міжнародні організації, як правило, долучаються до участі у правотворчому процесі на стадії розроблення та опрацювання законопроекту шляхом здійснення експертизи, проведення консультацій на підтримку відповідних реформ, а також беруть участь у здійсненні контролю за реалізацією прийнятого законодавства [1, с.29].

Вчений О. Левченков указує на вплив норм міжнародного права, міжнародних інститутів, органів та організацій (міжнародної правової політики) на формування, функціонування, ефективність національного права, тобто ефективне регулювання суспільних відносин у державах перехідного типу. Вважаємо, що такі процеси реально існують і розвиваються по висхідній лінії та є в цих умовах об'єктивно закономірними. Це виявляється в такому: формуванні, визначенні змісту й шляхів розвитку правової політики в Україні та ціннісних орієнтирів українського права; пріоритетах і темпах його розвитку; здійсненні експертизи проектів найважливіших нормативно-правових актів, що приймаються в державі; фінансуванні та лобіюванні нормативно-правових актів, які виражають і пропагують західні світоглядні, економічні, політичні, правові та духовні цінності, часто без урахування національно-історичних традицій і підвалин суверенних держав; усіякому прямому чи прихованому перешкоджанні, у тому числі і в юридичних формах відстоювання національних інтересів з боку держав перехідного типу [5, с. 88]. Глобалізаційні процеси включають в себе інтеграцію та уніфікацію нормативно-правових актів. З одного боку, це є позитивним, адже законодавча база України реформується за європейськими зразками. Але проявляється негативна сторона, а саме: втрата адвентичного правотворчого процесу в Україні.

Науковець О. Тарнопольська пропонує такі напрями вдосконалення сучасної законотворчості, які сприятимуть запобіганню появи прогалів та своєчасному їх усуненню: у першу чергу, необхідно змінити існуючу практику законотворчості на стадії підготовки проекту закону, для прикладу – розроблення проекту групою вчених-юристів та практиків. Також доцільне було б створення ефективного соціально-правового прогнозування, яке б докладно вивчало суспільні потреби, громадську думку щодо необхідності зміни чи перетворення правового регулювання; по-третє, для досягнення чіткості, однозначності та лаконічності юридичної мови доцільно було б створити єдиний термінологічний словник законодавства; по-четверте, для вдосконалення правотворчого процесу слід було б прийняти закони «Про закони і законодавчу діяльність» (у якому врахувати міжнародні принципи правотворчої діяльності) та «Про нормативно-правові акти»; по-п'яте, дієвим способом запобігання прогалам також було б розроблення єдиної державної програми законотворчості, щось на зразок стратегії розвитку, у якій кожному із суб'єктів визначено компетенцію згідно із правовим статусом та місцем в державному апараті; по-шосте, необхідним є своєчасне прийняття нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів; по-сьоме, налагоджений автоматизований облік чинних нормативно-правових актів також сприятиме швидкому виявленню, а згодом і усуненню прогалів [10, с. 13].

Висновки. На нашу думку, міжнародна правотворчість – це форма правотворчого процесу, яка здійснює утворення системи правових норм, що регулюють суспільні відносини, та санкціонується державою і закріплюється у вигляді нормативно-правового акта.

Глобалізаційні процеси впливають на міжнародну правотворчість, створюючи умови для інтеграції та уніфікації правових норм у міжнародному праві, проте, у зв'язку з цим з'являється ряд проблем для держав, які не мають достатнього правового рівня регулювання та реалізації нормативно-правових актів. Для України важливим є розроблення такого правотворчого процесу, який враховував би правову свідомість та культуру українського права і мав би поетапне впровадження.

Список використаної літератури

1. Берназюк Я.О. Міжнародні організації та установи як учасники правотворчого процесу в Україні. *ScienceRise. Juridical Science*. 2017. № 2. С. 26–30.
2. Бровко О. Міжнародний звичай у контексті міжнародного правотворчого процесу. Співвідношення між загальним та локальним звичаєм. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 98(1). С. 134–136.
3. Гусаров С.М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 38–46.
4. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 16.03.2020).
5. Левченков О.І. Вплив процесів глобалізації та євроінтеграції на ефективність регулювання суспільних відносин в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 83–90.
6. Нігреєва О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 157–162.
7. Оверчук О.М. Актуальне питання до проблеми механізму міжнародної правотворчості. URL: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:y_uiGaBPjocJ:scholar.google.com/&hl=uk&as_sdt=0,5 (дата звернення: 19.03.2020).
8. Савенко М.Д. Міжнародне право в національній правовій системі за Основним Законом України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 11–17.
9. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 16.03.2020).
10. Тарнопольська О.М. Удосконалення правотворчого процесу як засіб запобігання прогалин у законодавстві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 2. С. 11–14.
11. Чаплюк О.І. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості. *Юридична Україна*. 2011. № 4. С. 21–26.
12. Якименко Х.С., Сало В.І. Правотворча діяльність інститутів Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 27. С. 77–91.